

Dariusz DEPTAŁA

Terroryzm samobójczy. Wybrane problemy

Streszczenie

Rosnąca, od drugiej połowy XX wieku, liczba terrorystycznych zamachów samobójczych potwierdza tezę, iż nie są to pojedyncze przypadki, lecz świadomy, celowy wybór określonej taktyki organizacji terrorystycznych, która okazała się niezwykle skuteczna i praktyczna, a w momencie realizacji trudno jej zapobiec. Współczesna wiedza nie pozwala na jednoznaczną ocenę nowych metod i form wykorzystywanych przez organizacje terrorystyczne.

Niniejszy artykuł stanowi potwierdzenie określenia, że terroryzm samobójczy to rodzaj współczesnej, inteligentnej i bardzo skutecznej broni masowego rażenia, która jest w stanie precyzyjnie i skutecznie zniszczyć wybrany cel, niezależnie od jego ochrony i stosowanych zabezpieczeń. Współcześni terroryści, a zwłaszcza terroryści będący fanatykami religijnymi, nie przestrzegają żadnych zakazów i przepisów prawa międzynarodowego czy praw człowieka. Ich ataki służą zastraszeniu społeczności międzynarodowej w celu osiągnięcia przez wybrane ugrupowania lub narodowości określonych korzyści, np. utworzenie Kalifatu.

Sposobem skutecznego zwalczania terroryzmu samobójczego, oprócz ingerencji w radykalną ideologię, wydaje się śledzenie dróg przepływu środków finansowych – poznanie wszystkich mocodawców i sponsorów. Pozbawienie dostępu do źródeł finansowania jest uznawane za najbardziej skuteczny sposób prowadzenia walki, gdyż organizacje terrorystyczne są silne i aktywne tylko wówczas, gdy mają pieniądze na prowadzenie zbrodniczej działalności.

Słowa kluczowe: terroryzm, zamach terrorystyczny, terroryzm samobójczy, rekrutacja do organizacji terrorystycznej, motywacja terrorystów, metody ataków, zwalczanie

Wstęp

Wiek XX to okres narodzin terroryzmu współczesnego, określanego również mianem terroryzmu globalnego. Jego największe nasilenie przypadło na okres

po II wojnie światowej, kiedy nastąpiła względna stabilizacja sytuacji politycznej, a pojawiło się zjawisko ruchów narodowowyzwoleńczych. Terroryzm jest zagrożeniem zarówno dla bezpieczeństwa pojedynczych ludzi, grup społecznych, narodów czy państw, jak i dla systemu międzynarodowego. Terroryzm współczesny to działania o charakterze nie tylko politycznym, ale także społecznym. Często ochrona praw człowieka, ochrona praw zwierząt czy też środowiska staje się pretekstem dla czynów terrorystycznych (tzw. ekoterroryzm). Pojawiła się także groźba użycia środków masowego rażenia (tzw. superterroryzm) czy też wykorzystania globalnych sieci teleinformatycznych (tzw. cyberterroryzm).

Zamachy terrorystyczne, w tym samobójcze, stały się narzędziem prowadzenia określonej polityki. Ich celem, zdaniem pomysłodawców, jest szybkie rozwiązanie wielu kluczowych problemów, których nie można rozstrzygnąć pokojowo przy negocjacyjnym stole. Za sprawą terroryzmu można je nagłośnić, rozpropagować, wspierając chwytliwymi, populistycznymi hasłami przepełnionymi pseudoreligijną treścią. W związku z powyższym zamachy terrorystyczne, w tym „ludzkie bomby”, stały się określonym symbolem walki różnych organizacji, działających głównie w krajach biednych i zafakowanych, sfrustrowanych pogłębiającą się zapaścią ekonomiczną i społeczną. Terroryzm samobójczy jest przede wszystkim związany z kulturą islamską, występuje jednak także w organizacjach o świeckim charakterze oraz wśród ludzi wyznających inną wiarę. Nieprawdziwe jest utożsamianie zamachowców samobójców wyłącznie z osobami narodowości arabskiej, wyznającymi islam. Trzeba jednak obiektywnie przyznać, że pełnią one wiodącą rolę w tym procederze.

Zamachy terrorystyczne przekształciły się obecnie w precyzyjne ataki na starannie wybrane cele, w których coraz częściej wykorzystuje się wersję „inteligentnej broni” – zamachowców samobójców. Dostarczają oni w ściśle określone miejsce i w ustalonym czasie ładunek wybuchowy. Ginąc, zabijają przypadkowe lub wybrane osoby, niszczą lub uszkodzają określone obiekty, a przede wszystkim sieją strach. Ewolucja terrorystycznych zamachów samobójczych zmierza w kierunku atakowania odradzających się struktur państwa, zabijania policjantów, funkcjonariuszy służb bezpieczeństwa, żołnierzy, pracowników administracji państwowej oraz przeciwników politycznych. Natomiast atakowanie przypadkowych osób, często postronnych, jest jedną z podejmowanych prób zastraszania całych społeczności.

W artykule zostaną omówione wybrane aspekty taktyki prowadzonych zamachów samobójczych, sposobów werbowania, motywowania i szkolenia zamachowców samobójców. Ponadto zasygnalizowane zostaną metody przeprowadzania terrorystycznych zamachów samobójczych.

Werbowanie, motywowanie i szkolenie zamachowców samobójców

Powszechny pogląd dotyczący terroryzmu samobójczego wskazuje, iż współczesne ataki uważane są za szaleństwo będące dziełem wychowanych w biedzie i nieświadomości zaburzonych psychicznie osób. Przeczą temu jednak przeprowadzone na przełomie XX i XXI badania takich przypadków, które wskazują, że zamachowcy samobójcy nie wykazywali żadnych psychopatycznych cech, a ich poziom inteligencji i wykształcenia był porównywalny z występującym w ich otoczeniu¹.

Jeszcze do niedawna można było sądzić, że wyłącznym czynnikiem pozyskiwania kandydatów do samobójczych misji jest motyw religijny, w którym poświęcanie swojego życia w słusznej walce z „niewiernymi” jest środkiem do osiągnięcia wiecznej szczęśliwości w muzułmańskim raju. Człowiek ponoszący w takich okolicznościach śmierć staje się nie tylko świętym wojownikiem – *shahidem*, ale *istishadim* – męczennikiem poległym z własnej ręki², nie jest to więc samobójstwo, lecz męczeństwo. Powstawaniu takich postaw sprzyja między innymi system szkół koranicznych³, w których nauczycielami są duchowni, często o skrajnie radykalnych poglądach. W większości *medres* nauka polega na pamięciowym opanowaniu całych fragmentów Koranu, co można osiągnąć, nie umiając nawet czytać i pisać. Jedynym interpretatorem, często wieloznacznego tekstu, jest wyłącznie nauczyciel, tak więc pojęcie „szkoła” nie musi się łączyć z wartością zdobywania ogólnej wiedzy⁴.

W organizacjach terrorystycznych stosujących taktykę samobójczą, w zależności od lokalizacji, werbowanie opiera się na kilku czynnikach, które uzupełniają się wzajemnie i tworzą niezwykle sprawne narzędzie pozwalające na regularny dopływ „kandydatów”. W rekrutacji dominują najczęściej następujące motywy:

- religijne, w których najważniejsze są zasady religii islamskiej, zmaterializowane w postaci konieczności prowadzenia *dżihadu* i wizji raju dla męczenników,
- kulturowe, oparte na postępowaniu zgodnym z wielowiekową tradycją, kodeksem honorowym i miejscowymi zwyczajami,
- społeczne, spowodowane szarą egzystencją, codzienną wegetacją, biedą, słabym wykształceniem i brakiem perspektyw na przyszłość,

¹ M. Zimny, *Terroryzm samobójczy*, Warszawa 2006, s. 58.

² Ch. Reuter, *Zamachowcy-samobójcy. Współczesność i historia*, Warszawa 2003, s. 119.

³ Tzw. *medres*.

⁴ W 2015 r. 37% muzułmanów na świecie była analfabetami: International Islamic News Agency, www.islamicnews.org.sa [dostęp: 15.02. 2017].

- traumatyczne, wywołane nieodpartą chęcią zemsty, będące wynikiem tragicznych przeżyć osobistych lub doświadczeń osób najbliższych,
- psychologiczne, nakazujące bezwzględne podporządkowanie się woli przywódcy,
- inne, np. chęć zaimponowania otoczeniu, rodzinie, pragnienie uczestniczenia w czymś ważnym oraz wzajemne połączenie wymienionych czynników.

Natomiast głównymi celami organizacji terrorystycznych, które wykorzystują zamachy samobójcze, są:

- zdobycie uznania, otrzymanie wsparcia finansowego pozwalającego na dalszą działalność oraz pozyskiwanie nowych członków, jak również demonstracja siły (stworzenie powszechnego wrażenia, iż można zaatakować każdy cel w dowolnym miejscu i czasie),
- przymus – wymuszenie określonego zachowania szerokiego spektrum podmiotów (cel ten wymaga zastosowania szczególnej strategii zamachów powodujących więcej zniszczeń materialnych niż ludzkich),
- zastraszenie, wpływające na zmianę określonej polityki,
- prowokacja, mająca na celu wywołanie określonej reakcji władz (usprawiedliwienie własnego ataku, pokazanie, że określone działania władz powodują nasilenie zagrożenia terrorystycznego przy jednoczesnej niemożności ochrony własnych obywateli) oraz wzbudzenie sympatii społeczeństwa dla organizacji terrorystycznej jako ofiar działań prowadzonych przez władze,
- wspieranie działań powstańczych, które łączy w sobie wszystkie powyższe czynniki. Celem jest nie tylko udzielenie wsparcia występującym przeciwko władzy siłom, ale również osłabienie potencjalnych celów zamachów. Inną formą wspierania powstania jest organizowanie środków finansowych, pozyskiwanie nowych powstańców i wsparcie logistyczne.

Dużym błędem byłoby jednak ograniczenie źródeł motywowania zamachowców samobójców tylko do muzułmańskiej wiary i tego, że męczeńska śmierć otwiera bramy raju. Na przykładzie Czeczenii najwyraźniej widać połączenie czynników kulturowych i traumatycznych kierujących ludzi do popełniania zamachów samobójczych. Pozbawieni nadziei na zmianę sytuacji Czeczeńcy, widząc bezsensowne przypadki śmierci i cierpienia swoich najbliższych, byli w stanie jedynie się mścić⁵.

Motywacja społeczna i traumatyczna skłaniająca do samobójczych zamachów terrorystycznych dominuje również wśród Palestyńczyków. Mieszkający w obszarze Gazy i Zachodniego Brzegu, najbardziej zagęszczonych pod

⁵ Ch. Reuter, op. cit., s. 285.

względem liczby ludności terenów na świecie, po wybuchu drugiej intifady zostali odcięci od dotychczasowych miejsc pracy w Izraelu. Zamykanie obszarów okupowanych, budowa muru – to najbardziej skuteczne formy represji. Nędza i brak pracy i perspektyw na poprawę bytu wymuszają radykalizm postaw i zobojętnienie wobec podstawowego pragnienia – życia. Pozbawieni pracy i zarobków Palestyńczycy zostają wprost wepchnięci w ręce islamskich fanatyków i poszukiwaczy zamachowców samobójców. Palestyńczycy uważani są za jeden z bardziej wykształconych narodów arabskich, a przeprowadzone wśród nich ankiety potwierdzają hipotezę, że na samobójczą śmierć bardziej zdecydowani są ludzie wykształceni niż analfabeci. Status materialny też nie stanowi kryterium, bo wśród dotychczasowych sprawców zamachów samobójczych było dwóch synów palestyńskich milionerów⁶. Sytuacja taka występuje również w innych, bardzo biednych państwach, w których wyznawany jest islam, a społeczności często nie mają dostępu do podstawowych dóbr. Niedoszli zamachowcy samobójcy, a także ich rodziny, nierzadko opowiadają o cierpieniach, biedzie i nędzy, jakich doznali od sił okupacyjnych czy służb własnych, krajowych. Najczęściej wymieniają tortury i bicie.

Czynnik psychologiczny dominuje w doktrynalnych założeniach dwóch organizacji terrorystycznych, posługujących się zamachami samobójczymi: Tygrysów Wyzwolenia Tamilskiego Ilamu i Partii Pracujących Kurdystanu. Te dwie organizacje terrorystyczne swoje funkcjonowanie opierają na zasadach obowiązujących w sektach religijnych, gdzie jednoosobowe przywództwo i bezwzględne posłuszeństwo oparte na charyzmie lidera stanowi o sile organizacji. Werbując przyszłych zamachowców, organizacje terrorystyczne stosują także inne działania psychologiczne, które w różnych rejonach świata, w tym także w Polsce, napędzają do sekt religijnych dziesiątki nowych członków. Wyszukują nieakceptowanych i zakompleksionych młodych ludzi, oferując im to, czego dotąd nie zaznali – zrozumienie, uznanie, namiastkę rodzinnej atmosfery, a zwłaszcza – pozornego ciepła.

Na Bliskim Wschodzie w latach dziewięćdziesiątych XX w. wykształciła się procedura przygotowywania kandydatów na samobójców. Zajmowały się tym specjalne komórki, składające się z przywódcy i dwóch, trzech młodych mężczyzn – kandydatów do misji samobójczych. Po przyjęciu kandydata na męczennika rozpoczynała się procedura przygotowania go do wypełnienia misji. Trwało to od kilku miesięcy do kilku lat. Obejmowało głównie zgłębianie zasad islamu, aż do osiągnięcia wewnętrznej harmonii. Było to „pranie mózgu”, wspomagane odcięciem kandydata od wpływów wszelkich czynników zewnętrznych. Szkolono go, jak zachować w tajemnicy swoje zamiary,

⁶ Ibidem, s. 167.

jak reagować na pytania zadawane przez rodzinę. Wpajano metody odsuwania się od bliskich, by w najważniejszym momencie przyszły męczennik nie mógł nagle zrezygnować z zadania. Komórka przygotowująca zamachy w tajemnicy zorganizowana była tak, że oprócz przywódcy grupy jej członkowie nie znali się wzajemnie. Kandydata na samobójcę zapoznawano z budową i sposobem detonowania bomby. Przed zamachem terrorysta dokonywał rytualnego obmycia, wkładał czyste ubranie, szedł do meczetu na ostatnią modlitwę, w której prosił Allaha o odpuszczenie popełnionych za życia grzechów i błogosławieństwo przed zamachem.

W Izraelu i na obszarach obecnej Autonomii Palestyńskiej trwa niewypowiedziana, rozpoczęta w 1948 roku, wojna. Oba narody nauczyły się żyć w nieustannym strachu, przemocy, w bezpośrednim obcowaniu ze śmiercią. Ich psychika uodporniła się na widok krwi i cierpienia. Wykształciła się kultura śmierci, a zamachy samobójcze stały się na tyle powszechne, że obecnie wielu młodych Palestyńczyków uważa, że w przyszłości zostanie zamachowcami samobójcami. W związku z powyższym nie zachodzi już konieczność stosowania opisanych praktyk. Zgłaszający się ochotnicy są na tyle zmotywowani i zdecydowani, że nie jest konieczne długie szkolenie. Obecne tempo życia dotyczy również terroryzmu samobójczego. W większości przypadków zamachowca jest wybierany na kilka godzin przed planowanym atakiem⁷. Rekrutacja ogranicza się do wyznaczania tylko tych, którzy nie zawahają się w kulminacyjnym momencie. Aby zachować tajemnicę, samobójca nie ma możliwości pożegnania się z najbliższymi. Najczęściej jego ostatnia wypowiedź rejestrowana jest na nośnikach cyfrowych i przekazywana rodzinie, podobnie jak własnoręcznie napisany list. Zdarza się często, że istnieją dwa listy; oficjalny, w którym przyszły terrorysta samobójca przedstawia swoją decyzję jako dobrowolny wybór spowodowany koniecznością wzięcia odwetu za działania wroga, oraz osobisty, w którym przeprasza zazwyczaj swoich rodziców za to, co zrobił i prosi o wybaczenie. W listach pożegnalnych samobójcy zwykle podają klasyczne powody zamachu:

- religijne, oczekiwanie zbawienia połączone z narodowym ekstremizmem i mitycznymi fantazjami wszechmocy – przekonanie, że ich poświęcenie może odwrócić bieg wydarzeń, zmienić los danej narodowości czy nacji,
- zemsta za własne lub zbiorowe cierpienia i upokorzenia ze strony okupanta, dyktatora lub fanatycznych osadników,
- naśladowanie powszechnie podziwianych poprzedników, którzy wslawili się efektownymi akcjami samobójczymi, a ich portrety znajdują się na ulicach, w szkołach koranicznych i w domach bliskich,

⁷ M. Zimny, op. cit., s. 68.

— oczyszczenie z zarzutów kolaboracji lub tchórzostwa wobec władz czy sił bezpieczeństwa.

W samym sposobie szkolenia samobójców występują różnice w zależności od regionu. W Czeczenii, w początkowym okresie stosowania tej formy zamachów, samobójcy byli przymuszani do udziału w atakach, które pozornie nie wyglądały na samobójcze. Wykonawca praktycznie do końca nie wiedział, że nie ma szans na ucieczkę. Organizacje terrorystyczne Bliskiego Wschodu wykorzystują ochotników, którzy od początku znają swoje przeznaczenie, a śmierć traktują w kategoriach męczeństwa za słuszną sprawę. Obywatele Palestyny w znacznej większości uważają, iż słuszne jest kontynuowanie samobójczego terroryzmu w Izraelu. Nie bez znaczenia, oprócz powszechnego uznania dla rodziny samobójcy, jest także aspekt finansowy. Rodzina otrzymuje wymierną gratyfikację od anonimowych bogatych muzułmanów⁸, od 10 tysięcy dolarów amerykańskich (w połowie lat 90. ubiegłego stulecia) do prawie 25 tysięcy obecnie.

Dużą wagę do szkolenia samobójców przywiązywały Tamilskie Tygrysy. Trenowali oni wielokrotnie każdy zamach, zwracając uwagę na wszystkie istotne elementy. Ponieważ najczęściej celem była konkretna osoba z najwyższych władz, posiadająca ochronę osobistą, chcąc osiągnąć określony skutek, nie można było zdać się na improwizację. Członkowie samobójczych grup przechodzili też porównywalne z wojskowym szkolenie, opanowując podstawy taktyki wojskowej, nabywając umiejętności posługiwania się bronią i podnosząc indywidualną sprawność fizyczną.

Bardzo ważną rolę w samobójczej działalności terrorystycznej odgrywają działania propagandowe. W miarę możliwości zamachy są filmowane i rozpowszechniane w telewizjach arabskich. Oglądanie ich zachęca młodych ludzi do wstępowania w szeregi „męczenników”, a dla przygotowujących się jest elementem ostatecznego utwierdzenia słuszności podjętych zobowiązań⁹.

Terrorystyci samobójcy stanowią tanią, inteligentną, mobilną broń, zdolną do zadawania ogromnych psychologicznych i fizycznych zniszczeń w obrębie wyznaczonego celu. Niezależnie od spowodowania zniszczeń i zadania śmierci przypadkowym osobom atak samobójczy powoduje ogromne straty w psychice przyszłych ofiar. Uświadamia brak możliwości uniknięcia rozlewu krwi oraz pokazuje determinację organizacji, która prowadzi walkę aż do zwycięstwa, bez względu na koszty i straty. Ponadto informacja o zamachu samobójczym jest bardzo medialna i dobrze się sprzedaje w środkach masowego przekazu. W Iraku dziennie przeprowadzano nawet do czterdziestu

⁸ Ibidem, s. 69.

⁹ Ibidem, s. 69.

ataków na siły koalicyjne, niemniej jednak media informowały o tym tylko wtedy, gdy były ofiary śmiertelne lub zamach przeprowadzono w formie samobójczej¹⁰. Do publicznej wiadomości podaje się w zasadzie wyłącznie informacje o zamachach, w których zginęła duża liczba osób.

Pierwszym typowym zamachowcem samobójcą był siedemnastoletni Libańczyk Ahmad Kasira. Jako kierowca osobowego mercedesa wypełnionego materiałem wybuchowym 11 listopada 1982 roku, przejeżdżając obok izraelskiego dowództwa w Libanie, przyśpieszył i gwałtownie skręcił w kierunku budynku. Eksplozja zniszczyła obiekt, zabiła 75 żołnierzy i 15 palestyńskich więźniów¹¹. Natomiast pierwszą organizacją terrorystyczną, która w XX wieku zaczęła na masową skalę stosować zamachy samobójcze, był Hezbollah (dosłownie Partia Boga)¹². W 1983 roku w Bejrucie doszło do trzech samobójczych ataków terrorystycznych, w których zginęły 63 osoby, w tym pracownicy Ambasady USA (16 kwietnia), śmierć poniosło wówczas także 241 żołnierzy amerykańskiej piechoty morskiej i 58 żołnierzy francuskich (23 października)¹³. Inne źródła podają, że do zamachu przyznała się organizacja terrorystyczna Islamski Dżihad¹⁴. Te pierwsze ataki samobójcze uzmysłowiły pojawienie się zjawiska, którym trudno było walczyć. Nowa, niezwykle prosta i skuteczna taktyka zaskoczyła nie tylko Izraelczyków i Libańczyków, ale również opinię światową, która wiedziała już o wykorzystywaniu przez władze Iranu dzieci w samobójczym oczyszczaniu pól minowych i przełamywaniu irackich pozycji obronnych, ale nikt nie przypuszczał, że Iran przeniesie na grunt innych konfliktów nowe pojęcie męczeństwa i ofiary z własnego życia.

Gwałtowny wzrost liczby zamachów samobójczych nastąpił w Sri Lance. Przez prawie dwadzieścia lat Tamilowie walczyli o utworzenie swojego państwa na rządzonej przez syngalezką większość wyspie. Organizacja Tamilskie Tygrysy Wyzwolenia Ilamu udoskonaliła metody terrorystyczne, wykorzystywane przede wszystkim do eliminacji przywódców politycznych. Zamachem, który na stałe wpisał się w historię ataków samobójczych na świecie, było zabicie Rajiva Gandhiego 21 marca 1991 roku, podczas prowadzenia kampanii wyborczej. Wśród tłumu witających go zwolenników stała młoda Tamilka. Gdy agentka ochrony nie chciała jej bliżej dopuścić, Gandhi wydał polecenie przepuszczenia kobiety. W momencie składania ukłonu dziewczyna zdetonowała

¹⁰ Ibidem, s. 70.

¹¹ *Encyklopedia terroryzmu*, Warszawa 2004, s. 691.

¹² Ibidem, s. 326.

¹³ Ibidem, s. 691.

¹⁴ B. Hołyst, *Terroryzm*, t. 2, Warszawa 2009, s. 2029.

umieszczoną pod ubraniem bombę. Wybuch był tak silny, że oprócz ofiary i zamachowczynie zginęło wówczas siedemnaście innych osób.

Metody przeprowadzania terrorystycznych zamachów samobójczych

Najczęściej stosowaną metodą ataku wykorzystywaną przez terrorystów jest zamach bombowy. Technika ta daje sprawcy poczucie względnego bezpieczeństwa, ponieważ może on znajdować się z dala od miejsca eksplozji. Wybuch powoduje powstanie dużej siły niszczącej, w jego wyniku wiele osób zostaje rannych lub zabitych. Sama informacja o możliwości podłożenia ładunku wybuchowego wywołuje panikę, operacja poszukiwania jest bardzo kosztowna, dezorganizuje i burzy porządek publiczny. Za stosowaniem materiałów wybuchowych w celu dokonania zamachu terrorystycznego przemawia również łatwość zdobycia komponentów do wyprodukowania bomby, można ją zrobić z produktów ogólnie dostępnych w sklepach¹⁵.

Zamach terrorystyczny przybiera różne postacie, poczynając od grożenia zdetonowaniem materiału wybuchowego np. na pokładzie porwanego samolotu w przypadku niespełnienia żądań, aż po zamachy samobójcze wykonywane przy użyciu pojazdów wypełnionych materiałem wybuchowym, rozbijanych o cel zamachu. Najczęściej stosowanymi formami ataków samobójczych są zamachy polegające na detonacji materiałów wybuchowych umieszczonych bezpośrednio przy ciele zamachowca. Bomba jest umieszczona pod ubraniem w postaci tak zwanych „pasów szahida”, umożliwiających równomiernie rozłożenie ładunku w stosunkowo cienkich warstwach. Umieszcza się je w miejscach, w których mogą imitować naturalne uwypuklenia ciała, otyłość, stan ciąży, pod luźną, szeroką odzieżą, co ma szczególne zastosowanie w przypadku muzułmanów ubierających się w klasyczne dla nich stroje. Często materiał wybuchowy znajduje się w plecakach i walizkach. Zdarzają się przypadki umieszczania ładunków w protezach części ciała bądź pod opatrunkami. Umieszczenie bomb zależy w dużej mierze od pomysłowości organizatorów, ale przede wszystkim od możliwości zdobycia przez nich określonego rodzaju materiałów wybuchowych bądź ich komponentów. Warunkuje to ostateczną wielkość i kształt bomby – a tym samym możliwości jej ukrycia, skuteczność i zasięg działania. Ciągły rozwój techniki daje w tym zakresie nieograniczone w zasadzie możliwości. Przykładem może być chociażby używanie telefonów komórkowych jako urządzeń detonujących bombę albo

¹⁵ K. Jałoszyński, *Terroryzm a wojsko*, „Zeszyty Naukowe AON” 2000, nr 2/39, s. 191.

coraz mniejsze urządzenia wybuchowe, bomby ukryte w długopisie, lalce-zabawce, kosmetyku. W przypadku terrorystów samobójców najczęściej używanym ładunkiem jest bomba odłamkowa, zawierająca umieszczone wokół materiału wybuchowego gwoździe, śruby, nakrętki, metalowe kulki itp., które w momencie detonacji są z ogromną siłą rozrzucone na znaczne odległości, zabijając i raniąc dużą liczbę osób.

Fot. 1. Pasy szahida

Źródło: zdjęcie własne autora

Zamachowiec samobójca poruszający się pieszo jest w stanie przenieść niewielką ilość materiału wybuchowego. Masa ładunku nie przekracza zazwyczaj 8 kg (kobiety 5 kg), w przypadku, gdy jest on umieszczony w pasie, lub może wynosić ok. 15 kg, jeżeli jest przenoszony w torbie lub plecaku. „Pieszy zamachowiec” nie zwraca na siebie uwagi, dzięki czemu może dotrzeć bardzo blisko wyznaczonego celu. Jest to szczególnie istotne, jeśli chodzi o zamordowanie konkretnej osoby lub wybór takiego miejsca, gdzie liczba ofiar będzie największa. Najczęstszym miejscem takiego zamachu jest środek transportu lub miejsce publiczne. Ponadto zamachowiec samobójca poruszający się pieszo znacząco obniża koszty ataku. Izraelskie służby bezpieczeństwa obliczyły, że przeciętny koszt takiego zamachu nie przekracza 150 USD. Najdroższą pozycją jest szkolenie, a następnie przetransportowanie zamachowca w miejsce ataku. W Izraelu samobójcy najczęściej wysadzają się w zatłoczonych autobusach, sklepach, restauracjach. Terrorysta udaje klienta lub pasażera, po wejściu detonuje ładunek wybuchowy.

Metody samobójczego zamachu terrorystycznego są zróżnicowane w zależności od rodzaju wybranego celu i możliwości dotarcia do potencjalnej ofiary. Podział uzależniony jest od tego, czy zamach ma:

- zabić wyznaczoną osobę,
- zabić jak najwięcej osób,
- spowodować jak największe straty materialne,
- uszkodzić, zniszczyć wyznaczony obiekt.

Sposoby przenoszenia materiałów wybuchowych mogą być różne. O dwóch pierwszych najbardziej rozpowszechnionych już wspomniano. Ładunek można transportować:

- pieszo, samobójca przenosi bombę na sobie,
- pojazdem, samobójca przyjeżdża w wyznaczony rejon pojazdem wypełnionym materiałami wybuchowymi,
- łodzią, samobójca „wbija” się w burtę okrętu, statku lub w nabrzeże portowe,
- samolotem.

Zamachy różnią się metodami inicjowania eksplozji materiału wybuchowego:

- przez zamachowca, w wybranym momencie, poprzez wbudowane w bombie urządzenia zwłoczne, on sam powoduje wybuch ładunku,
- przez współników zamachowca, terrorysta udaje się w rejon celu i tam pozostaje, a eksplozję wywołuje w momencie zaistnienia odpowiednich czynników inna osoba drogą radiową.

W Iraku najczęściej ofiar odnotowuje się w punktach werbunkowych¹⁶. Samobójca, przebywając w tłumie przyszłych żołnierzy lub policjantów, czeka na najlepszy moment, by zdetonować ładunek. Zdarza się również, że terrorysta jest tylko dostarczycielem ładunku, o wyborze momentu wybuchu decydują inni. W byłej polskiej strefie po jednym z wybuchów znaleziono szczątki zamachowca, który miał przymocowane do głowy małe antenki. Najprawdopodobniej jego zadanie polegało tylko na zbliżeniu się do największej grupy osób, a obserwujący go z pewnej odległości współnicy za pomocą urządzenia wysyłającego sygnał radiowy zainicjowali eksplozję.

Warunkami niezbędnymi do zapewnienia sukcesu takiej formy zamachu są:

- maskowanie, terrorysta samobójca wtapia się w tłum, jego wygląd, zachowanie, kolor skóry, ubiór nie mogą go w żadnym stopniu wyróżniać,
- zaplanowanie przedsięwzięcia w taki sposób, by stwarzało pozory naturalnego wykonywania danych czynności,
- zbliżenie się zamachowca jak najbliżej celu zamachu,
- niezwłoczna detonacja ładunków.

Inną znaną metodą transportu wykorzystywaną do przeprowadzania zamachów samobójczych od połowy XX wieku (metodą w dalszym ciągu bardzo skuteczną) jest samochód. Sprawca pierwszego znanego zamachu samobójczego

¹⁶ M. Zimny, op. cit., s. 90.

dokonał ataku przy użyciu pojazdu. Obecnie technika ta została znacznie udoskonalona i jest czasami wykorzystywana w Czeczenii i niemal codziennie w Iraku. Zamach ma najczęściej następujący przebieg. Samobójca (lub w celu maskowania i ochrony ataku dwóch terrorystów) jedzie pojazdem na miejsce ataku. Umożliwia to dostarczenie dużej ilości materiału wybuchowego w krótkim czasie w wyznaczone miejsce. Kierowca przed celem gwałtownie przyspiesza, by w razie próby zatrzymania lub zabicia podjechać jak najbliżej. Ładunek jest dodatkowo wzmacniany substancjami łatwopalnymi. Wybuch powoduje dodatkowo pożar o dużym natężeniu, co znacząco utrudnia prowadzenie akcji ratunkowej. W Iraku do atakowania baz wojskowych wykorzystywano dwa pojazdy. Pierwszy samochód próbował podjechać jak najbliżej przeszkody na punkcie kontrolnym. Ilość materiału wybuchowego była tak wyliczona, by nie spowodować poważnego uszkodzenia drogi, a jednocześnie oczyścić ją dla większego samochodu, np. cysterny. Zadaniem drugiego samochodu było wjechanie do środka obiektu i wywołanie eksplozji. Ilość użytego materiału wybuchowego w drugim samochodzie liczona była w setkach kilogramów.

Zamachy samobójcze są również wykorzystywane jako jeden z elementów operacji terrorystycznej. Podkładana jest bomba, która – eksplodując – zabija postronnych ludzi. W trakcie przeprowadzania akcji ratowniczej wysadza się w tłumie zamachowiec samobójca¹⁷. Może być również zastosowana taktyka odwrotna. Terrorysta samobójca detonuje ładunek, natomiast kiedy na miejscu pojawiają się służby ratunkowe i policyjne, wybucha podłożona wcześniej w pobliżu druga bomba lub wysadza się drugi terrorysta samobójca. Taka taktyka zwykle zwielokrotnia liczbę ofiar.

W czasie wojny w Afganistanie, na początku lat osiemdziesiątych, wykorzystywano zwierzęta do transportu materiałów wybuchowych. Podprowadzano je pod kolumny wojsk, a następnie zdalnie detonowano umieszczone na nich ładunki. Szybko zorientowano się jednak, jakie niebezpieczeństwo mogą nieść zbliżające się zwierzęta i kolejne próby zamachów były już nieskuteczne, co spowodowało zaniechanie tej techniki ataku.

Nowym elementem samobójczych zamachów terrorystycznych jest wykorzystanie łodzi. Pozwala ona na ukrycie znacznej ilości materiału wybuchowego. Można także zamontować w dziobie bombę w formie głowicy kumulacyjnej, co jest przydatne przy atakowaniu okrętów wojennych oraz instalacji przybrzeżnych. Szybkość i zwrotność łodzi utrudnia jej zatrzymanie. Nie można również ustawić na wodzie przeszkód i zapór, które spowodowałyby kanalizowanie ruchu. Samobójczego ataku z użyciem łodzi nie są w stanie odeprzeć nawet okręty wojenne. Duże tankowce, urządzenia portowe są również bardzo podatne na

¹⁷ Ibidem, s. 97.

ataki terrorystyczne i łatwo je uszkodzić lub zniszczyć, powodując jednocześnie katastrofę ekologiczną.

Jak dotąd największą samobójczą akcją terrorystyczną na świecie była seria zamachów w USA 11 września 2001 r. Zamachowcy samobójcy wykorzystali w tym ataku cztery porwane samoloty pasażerskie. Ofiarami śmiertelnymi były 2973 osoby z 78 krajów. Zginęli porywacze¹⁸, załoga, pasażerowie porwanych samolotów oraz przebywający w budynkach ludzie¹⁹. W trakcie akcji ratowniczej śmierć poniosło również ponad 300 funkcjonariuszy różnych służb, zwłaszcza strażaków i policjantów. Rannych zostało ponad 6291 osób.

Podsumowanie

Maciej Zimny nazywa terrorystów samobójców „wersją inteligentnej broni”. Pogląd ten jest niewątpliwie słuszny, przy czym należy podkreślić, że jest to bardzo groźna broń, której sposób działania podważa reguły rządzące światem. Odpowiednio użyta może spowodować katastrofalne skutki, w szczególności dotyczy to możliwości wykorzystania środków masowego rażenia do zamachu terrorystycznego, w tym samobójczego²⁰. Terroryzm samobójczy to niesłychanie skuteczna broń, ponieważ z terrorystą samobójcą nie sposób skutecznie walczyć. Nie można z nim negocjować, nie da się go powstrzymać ani przekonać, by zaniechał ataku, bo nie trafiają do niego żadne, nawet najbardziej racjonalne argumenty. Charakteryzuje go przy tym pełna pogarda dla śmierci, co jest bardzo istotne z punktu widzenia zwalczania takiego rodzaju terroryzmu²¹.

Racjonalne ujęcie własnego interesu ekonomicznego i lęku przed śmiercią to podstawa gospodarki rynkowej i władzy państwowej, ale zamachowiec samobójca obala taki racjonalizm. Efekt odstraszący: strata, kara i pokuta, traci wszelkie znaczenie wobec sprawcy, który w momencie swojej śmierci nakłada jednocześnie na siebie najcięższą karę. Strach przed śmiercią jest ostatecznym środkiem zarówno w rękach władzy państwowej, jak i zwierzchnika religijnego²². Samobójczy atak odwraca i odrzuca wszelkie reguły walki

¹⁸ 19 terrorystów.

¹⁹ National Commission on Terrorist Attacks upon the United States: T.H. Kean, L. Hamilton, *The 9/11 Commission Report: Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States*. W.W. Norton & Company, 2004, s. 311.

²⁰ W angielskiej, a ostatnio także w polskiej literaturze przedmiotu środki te występują pod nazwą CBRN (*Chemical Biological Radiological and Nuclear*).

²¹ M. Zimny, op. cit., s. 37.

²² Ch. Reuter, op. cit., s. 9.

przez co konwencjonalne metody jego zwalczania są bezskuteczne, a nawet mogą odnieść skutek odwrotny od zamierzonego, albowiem śmierć utraciła swoją grozę dla kogoś, kto męczeństwo traktuje jako wyjście z uważanej za bezwartościową ziemskiej egzystencji – w efekcie utraciła też znaczenie *ultima ratio* każdej władzy, która nie może grozić czymś więcej niż pozbawieniem życia²³. Dla terrorystów, wykorzystujących jako narzędzie zamach samobójczy, wybór takiego środka jest niewątpliwie korzystny ekonomicznie, ale również strategicznie. Samobójcy nie potrzebują szerokiej znajomości wiedzy wojskowej ani pirotechnicznej, czy też dotyczącej sytuacji, w której są wykorzystywani. Urządzenia wybuchowe używane przez samobójców nie mają skomplikowanej budowy i są stosunkowo tanie. Sposób i czas szkolenia terrorysty zależy od rodzaju zamachu, jaki został dla niego wybrany. Najmniej czasu potrzebują zamachowcy, których zadaniem jest przeniesienie materiału wybuchowego w miejsce ataku i zdetonowanie go. Więcej czasu potrzebują terroryści, którzy do wykonania zadania muszą przejść długotrwałe szkolenia z wiedzy specjalistycznej oraz praktycznej. Dużą wagę przywiązuje się do umiejętności skutecznego stwarzania pozorów prowadzenia normalnego życia, bez wzbudzania podejrzeń o przynależność do organizacji terrorystycznych – w oczekiwaniu na odpowiedni moment do przeprowadzenia ataku. Tego rodzaju zamachy przy odpowiedniej organizacji nie pozostawiają śladów uprzedniego działania, są w zasadzie niemożliwe do wykrycia i bardzo trudne do zapobieżenia – w efekcie przynoszą spektakularny, wzbudzający emocje skutek. W przypadku zamachu samobójczego nie jest potrzebne tworzenie planu ucieczki oraz zabezpieczanie powrotu zamachowca. Nie ma obawy (w przypadku powodzenia zamachu), że sprawca zostanie zatrzymany i zmuszony do zdradzenia szczegółów zamachu, a przede wszystkim do ujawnienia jego organizatorów. Ślady kryminalistyczne pozostawione na miejscu zdarzenia nie pozwalają na wykrycie zleceńodawców. Często trudne do zidentyfikowania są zwłoki sprawców. Łatwiej jest ustalić organizatorów zamachu, analizując *modus operandi* bądź też oczekując na oficjalne oświadczenie organizacji terrorystycznej przyznającej się do dokonania zamachu. Z przy czyn oczywistych zamachowcy samobójcy nie obawiają się poniesienia odpowiedzialności karnej za popełnione zbrodnie.

Podsumowaniem tego artykułu niech będą słowa Szejka Ahmeda Jasina, założyciela Hamasu: „Szahid nie umiera, lecz żyje z Allahem”²⁴.

²³ Ibidem, s. 10.

²⁴ A. Berko, *Droga do Raju. Świat wewnętrzny zamachowców samobójców*, Zakrzewo, Poznań 2010, s. 96.

Literatura

Opracowania

- Adamski J., *Nowe technologie w służbie terrorystów*, TRIO, Warszawa 2007.
- Barnaś R., *Terroryzm. Od Asasynów do Osamy bin Ladena*, Kirke, Wrocław 2001.
- Berko A., *Droga do raju. Świat wewnętrzny zamachowców samobójców*, Replika i Axis, Zakrzewo, Poznań 2010.
- Białek T., *Terroryzm manipulacja strachem*, Studio Emka, Warszawa 2005.
- Bolechów B., *Terroryzm w świecie podwubiegunowym*, Adam Marszałek, Toruń 2002.
- Encyklopedia terroryzmu*, Bellona i Muza SA, Warszawa 2004.
- Gearty C., *Terroryzm*, Prószyński i S-ka, Warszawa 1998.
- Hoffman B., *Oblicza terroryzmu*, Bertelsmann Media, Warszawa 2001.
- Hołyst B., *Terroryzm*, LexisNexis, Warszawa 2009.
- Horgan J., *Psychologia terroryzmu*, PWN, Warszawa 2008.
- Jałoszyński K., *Terroryzm a wojsko*, „Zeszyty Naukowe AON” 2000, nr 2/39.
- Karolczak K., *Encyklopedia terroryzmu*, SPAR, Warszawa 1995.
- Kean T.H., Hamilton L., *The 9/11 Commission Report: Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States*, W.W. Norton & Company, 2004 [National Commission on Terrorist Attacks upon the United States].
- Oblicza współczesnego terroryzmu*, red. W. Kowalczyk, K. Wróblewski, Adam Marszałek, Toruń 2006.
- Reuter Ch., *Zamachowcy samobójcy*, Świat Książki, Warszawa 2003.
- Zimny M., *Terroryzm samobójczy*, Bellona, Warszawa 2006.

Źródła internetowe

www.islamicnews.org.sa.

Suicidal terrorism. Selected issues

Summary

A Number of terrorist attacks rising since second half of XX century confirms an argument there are not single cases but a conscious, international choice of a definite tactic of terrorist organizations. This tactic appears extraordinarily powerful and functional, what's more it's difficult to take precautions against it at the moment of realization. Current knowledge on suicidal terrorism

doesn't allow to evaluate univocally new methods and forms which terrorist organizations will be able to apply.

The above article confirms a designation that suicidal terrorism is kind of modern, intelligent and a very effective weapon of mass destruction (WMD). This weapon is able to destroy a select object precisely and efficiently its preservations and used protections. Contemporary terrorists, especially religious fanatics, don't comply with orders and the international laws or human rights. They have one aim – to cause fear of international community and in consequence to secure own objects, mostly profitable for choice groups or nationalities, e.g. the establishment of Kalifat.

Detections of routes of funds flow and all mandataries' and sponsors' recognition, besides interfering in radical ideology sphere, are full of promise in effective combating terrorism. Deprivation of financial sources is appreciated as the most powerful way of fight because terrorist organizations are active and strong as long as they have money for continuation their criminal activities.

Keywords: terrorism, terroristic attack, suicidal terrorism, recruitment, motivation, methods, counteracting